

Sygn. akt I UK 338/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 września 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Piotr Prusinowski (przewodniczący)
SSN Beata Gudowska (sprawozdawca)
SSN Krzysztof Rączka

w sprawie z odwołania J. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w [...] o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 13 września 2017 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 28 stycznia 2016 r.,

oddala skargę.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 28 stycznia 2016 r. Sąd Apelacyjny w [...], Wydział III Ubezpieczeń Społecznych oddalił apelację J. K. od wyroku Sądu Okręgowego w [...] z dnia 9 stycznia 2015 r., którym oddalono jego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w [...] w przedmiocie odmowy ustalenia prawa do emerytury na podstawie art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r.,

poz. 748 ze zm.; dalej „ustawa emerytalna”). Według ustaleń Sądów obydwu instancji, ubezpieczony pracował w Przedsiębiorstwie Budownictwa Ogólnego w [...] w okresie od dnia 25 sierpnia 1973 r. do dnia 16 kwietnia 1993 r.; od dnia 1 października 1978 r. jako cieśla. W brygadzie budowlanej składającej się z montażyistów, zbrojarzy i cieśli wykonywał montaż domów z wielkiej płyty. Cieśle wykonywali drewniane szalunki wypełniane betonem. Pracowali na wszystkich poziomach budynków, także na wysokości. Sąd drugiej instancji zaaprobował kwalifikację prawną tak opisanego charakteru zatrudnienia ubezpieczonego jako pracę w budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych niewymienioną w wykazach A lub B stanowiących załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.; dalej „rozporządzenie z dnia 7 lutego 1983 r.”).

Nie podzielił w szczególności twierdzenia ubezpieczonego, że wykonywał pracę przy montażu konstrukcji metalowych na wysokości, o której stanowi pkt 5 działu V wykazu A załącznika do rozporządzenia, a także nie przyjął za podstawę prawną ustalenia charakteru pracy ubezpieczonego wskazywanego przez niego zarządzenia nr 9 Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych z dnia 1 sierpnia 1983 r. w sprawie wykazu stanowisk pracy w zakładach pracy nadzorowanych przez Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach, uprawniające do wcześniejszego przejścia na emeryturę (Dz. Urz. MB i PMB Nr 3, poz. 6) w którym - w wykazie A dziale V poz. 5 pkt 3 - wymieniono stanowisko pracy cieśli na wysokości. Wywiódł, że gdyby nawet ubezpieczony, zatrudniony na stanowisku cieśli wykonującego konstrukcje drewniane, wykonywał montaż konstrukcji metalowych na wysokości, to czynności takie nie zajmowały mu pełnego czasu pracy. Ostatecznie stwierdził, że ubezpieczony nie wykazał wymaganych 15 lat pracy w warunkach szczególnych wykonywanej stale i pełnym wymiarze czasu pracy (art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w związku z § 2 ust. 1 i § 4 rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r.).

Skarga kasacyjna ubezpieczonego została oparta na podstawie naruszenia - przez błędną interpretację - art. 32 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 2 ustawy o

emeryturach i rentach z FUS „w świetle treści wykazu A działu V pkt 5 stanowiącego załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. oraz § 1 w związku z wykazem A, dział V, pkt 5 tego rozporządzenia oraz § 1 i § 2 w związku z wykazem A, dział V pkt 5 poz. 3 zarządzenia nr 9 Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych”. Skarżący stwierdził, że Sąd drugiej instancji nieprawidłowo zinterpretował treść rozporządzenia, i uznawszy, że jego praca nie była związana z montażem konstrukcji metalowych na wysokości, błędnie uwzględnił jako niezbędny warunek przyznania emerytury stałe i w pełnym wymiarze czasu pracy dosłowne „montowanie konstrukcji metalowych”, podczas gdy rozporządzenie z dnia 7 lutego 1983 r. stanowi o „pracach przy montażu konstrukcji metalowych na wysokości”, co nie jest tożsame z „montażem konstrukcji metalowych na wysokości”. Utrzymywał, że pracę przy montażu takich konstrukcji można realizować w ramach różnych zawodów (np. jako cieśla, zbrojarz, betoniarz, monter itp.), gdyż w procesie powstawania obiektu budowlanego konieczne jest ściśle współdziałanie każdego z tych pracowników wysokościowych, a każdy z nich wykonuje pracę w warunkach szczególnych. Uwzględniono to w wykazie resortowym przez wymienienie stanowiska cieśli na wysokości, z czego może płynąć domniemanie, że praca na tym stanowisku w istocie wykonywana była w warunkach szczególnych. W przeciwnym wypadku uprawnionymi do emerytur w wieku obniżonym byłiby tylko ci pracownicy, którzy faktycznie bezpośrednio dosłownie „montowali” metalowe konstrukcje.

W ocenie skarżącego, stwierdzenie, że prace, które wykonywał nie były pracami przy konstrukcjach metalowych jest błędne, dlatego że w załączniku nr 1, w wykazie A, dziale V, pkt 5 poz. 3 Minister Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych zaliczył pracę cieśli na wysokości do kategorii prac wykonywanych przy konstrukcjach metalowych na wysokości, nie wprowadzając rozróżnienia, czy chodzi o konstrukcje metalowe, żelbetowe czy prefabrykowane. Tym samym praca cieśli mieści się w kategorii prac na wysokości; nie wymaga się nawet tego, aby cieśla wykonywał pracę przy konstrukcjach metalowych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nie budzi kontrowersji, że zatrudnienie w szczególnych warunkach ocenia się według przepisów dotychczasowych, do których odsyła art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej. Posłużenie się przez ustawodawcę określeniem, że prace w szczególnych warunkach wykonywane są „w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych”, zostało wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 czerwca 2004 r., P 17/03 (OTK-A 2004 nr 6, poz. 57 i Dz.U. Nr 144, poz. 1530) pozbawione mocy prawnej, w związku z tym Sąd Najwyższy dokonał wykładni pojęcia „przepisy dotychczasowe” i stwierdził, że odesłanie do "przepisów dotychczasowych" w kwestii resortowych wykazów obejmujących świadczenie pracy w warunkach szczególnych nie obejmuje przepisów kompetencyjnych § 1 ust. 2-3 rozporządzenia (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01, OSNP 2002 nr 10, poz. 243). Odesłanie do "przepisów dotychczasowych" nie dotyczy kompetencji do tworzenia wykazów obejmujących stanowiska, na których świadczy się pracę w szczególnych warunkach, natomiast obejmuje samą treść tych wykazów i inne okoliczności wyraźnie wskazane w art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS *in principio*. Jakkolwiek więc określone w art. 93 ust. 2 Konstytucji akty prawne, niebędące obecnie źródłem prawa, nie mogą być samodzielną podstawą prawną indywidualnych decyzji, to akt prawny, mający swoje umocowanie w ustawie i rozporządzeniu Rady Ministrów, a ponadto nieodnoszący się do praw podmiotowych obywateli, który jest w istocie jedynie wykazem prac wykonywanych w szczególnych warunkach, nadal obowiązuje (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2004 r., II UK 337/03, OSNP 2004 nr 22, poz. 392).

Rozporządzenie wydane na podstawie art. 55 ustawy z 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.) zawierało delegację dla Rady Ministrów do określenia rodzajów prac lub stanowisk pracy oraz warunków, na podstawie których osobom wymienionym w art. 11 ust. 3 oraz w art. 53 ust. 2 i 3 ustawy przysługuje prawo do emerytury w określonym wieku, niższym niż to wynika z art. 26 ust. 1 pkt 1 oraz wzrost emerytury lub renty, o którym mowa w art. 54 ust. 1 pkt 2, obejmowało więc tylko ustalenie w porozumieniu z Ministrem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych w podległych i nadzorowanych zakładach pracy stanowisk pracy, na których są wykonywane

prace w szczególnych warunkach. Na jej podstawie ministrowie i kierownicy urzędów centralnych oraz centralnych związków spółdzielczych mogli jedynie wskazać, na których stanowiskach w ich branżach lub działach wykonywane są prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazach A i B, nigdy zaś ustanawiać wykazów zawierających inne, nowe wobec tych wykazów stanowiska pracy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2005 r., I UK 41/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 306). Wykroczenia poza upoważnienie wynikające z § 2 ust. 2 rozporządzenia jako regulacje niepozostające w zgodzie z powszechnie obowiązującym prawem, nie mają znaczenia prawnego. Określenie wykazów stanowisk pracy, które nie odpowiadają wykazowi prac wykonywanych w szczególnych warunkach w załącznikach do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r., nie wywołuje skutków przewidzianych w art. 32 ustawy (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2004 r., I UK 15/04, OSNP 2005 nr 11, poz. 161, z dnia 24 kwietnia 2004 r., II UK 337/03, OSNP 2004 nr 22, poz. 392, i z dnia 20 października 2005 r., I UK 41/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 306 i z dnia 19 marca 2012 r., II UK 166/11, niepubl.).

Bezpodstawne jest zatem powoływanie się przez skarżącego na wykaz A – załącznik do zarządzenia nr 9 Ministra Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych z dnia 1 sierpnia 1983 r. i wymienione w nim pod poz. 5 pkt 3 w dziale V stanowisko cieśli na wysokości. Prace cieśli na wysokości, ujęte w załączniku do zarządzenia Ministra branżowego, są niewątpliwie pracami o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagającymi wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia, o których mowa w art. 32 ust. 2 o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jednak tak opisane stanowisko pracy zostało ujęte tylko w zarządzeniu Ministra, a nie przewidziano go wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. traktowanych jako „przepisy dotychczasowe”.

Sąd Najwyższy przyjmuje, że wykazy resortowe stanowisk pracy, na których były wykonywane prace w szczególnych warunkach wymienione w załącznikach do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r., mają charakter informacyjny, techniczno-porządkujący i uściślający oraz że można na ich podstawie domniemywać, że

praca w nich wymieniona w istocie była wykonywana w szczególnych warunkach (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2011 r., I UK 164/11, niepubl.) i na to stanowisko powołał się skarżący, lecz pominął, że opisane w rozporządzeniu branżowym stanowisko nie jest stanowiskiem, na jakim pracował. Skarżący nie wykonywał pracy cieśli na wysokości, lecz pracę cieśli, która była jedną z prac w budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych kwalifikowaną w dziale III wykazu C rozporządzenia, której wykonywanie nie uprawniało do wcześniejszej emerytury (§ 16 rozporządzenia w brzmieniu przed jego skreśleniem od dnia 7 czerwca 1996 r. rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 21 maja 1996 r., Dz.U. Nr 63 poz. 292). Takie przyporządkowanie tej pracy (pracy na tym stanowisku) w wykazie prac o znacznej szkodliwości i uciążliwości nie jest przypadkowe i należy przyjąć, że na tym stanowisku pracy narażenie na ekspozycję szkodliwych czynników następowało w stopniu mniejszym niż na stanowiskach pracy w tej branży, które wymieniono w zamkniętym katalogu w załącznikach do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. w wykazie A, w dziale V. Podobieństwo rozmiaru narażenia cieśli budowlanych na szkodliwe warunki zatrudnienia właściwe dla pracowników zatrudnionych przy pracach przy montażu konstrukcji metalowych na wysokości zostało – jak należy wnioskować - uwzględnione w zarządzeniu resortowym tylko ze względu na pracę na wysokości. Jedynie zatem ten wyznacznik może decydować o zakwalifikowaniu pracy cieśli jako pracy wykonywanej w szczególnych warunkach, i to pod warunkiem wykonywania pracy na wysokości stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy jak wymaga się w § 2 rozporządzenie z dnia 7 lutego 1983 r.

Według wiążących Sąd Najwyższy ustaleń, skarżący, jak inni cieśle, wykonywał szalunki (deskowanie) na wszystkich poziomach budynków, także na wysokości, zatem w niewystarczającym do zastosowania wskazanych w skardze kasacyjnej przepisów prawa materialnego zakresie czasu pracy, co trafnie stwierdziły Sądy obydwu instancji.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).